

سرمایه اجتماعی مدیران و عملکرد مالی بانک‌ها

سید موسی محمدی^۱ رضا غلامی جمکرانی^{*}^۲ میر فیض فلاح شمس^۳
عباس افلاطونی^۴

تاریخ دریافت: ۹۷/۱۲/۱۲ تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۳/۱۳

چکیده

در عصر حاضر سهم عده جذب و تخصیص منابع در بانک‌ها در ارتباط با جامعه صورت می‌گیرد لذا مدیران بانک‌ها به منظور دستیابی به اهداف سازمانی، علاوه بر آن که به سرمایه فیزیکی و انسانی نیازمند هستند به سرمایه اجتماعی نیاز دارند تا از این راه بتوانند زمینه‌های رقابت و توسعه سازمان خویش را فراهم آورند. سرمایه اجتماعی مدیران دارایی بالقوه ایشان است که قابلیت دستیابی و بسیج آن از طریق ارتباطات اجتماعی، فراهم می‌شود. هدف اصلی این پژوهش بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی مدیران بر عملکرد مالی در بانک‌ها است. آزمون فرضیه‌ها با استفاده از روش آماری تحلیل رگرسیون با داده‌های ترکیبی با استفاده از اطلاعات ۳۰ بانک کشور شامل بانک‌های بورسی و غیر بورسی طی سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۶ انجام شده است. درنهایت ۲۶۵ داده-سال جهت آزمون فرضیات استخراج گردید. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی مدیران تأثیر مثبت و معنی‌دار بر معیارهای عملکرد مالی شامل نرخ بازده متوسط دارایی‌ها، نسبت سایر درآمدهای عملیاتی به کل دارایی‌های بانک و سود خالص عملیاتی دارد.

واژگان کلیدی: سرمایه اجتماعی مدیران، عملکرد مالی، نرخ بازده دارایی‌ها

^۱دانشجوی دوره دکتری حسابداری، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران

mohamadi_moosa@yahoo.com

^۲گروه حسابداری، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران (نویسنده مسئول)

gholami@qom-iau.ac.ir

^۳دانشیار گروه مالی، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

Fallahshams@gmail.com

^۴عضو هیئت علمی گروه حسابداری، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران

۱- مقدمه

یکی از مهم‌ترین اجزای اقتصادی کشور، نظام بانکی است. بانک‌ها می‌توانند با فراهم آوردن منابع مالی و بستر مناسب سرمایه‌گذاری برای بخش‌های اقتصادی، شرایط مناسبی را برای سرمایه‌گذاری فراهم آورند و باعث افزایش اشتغال و تولید ملی شوند (امیری، ۱۳۹۷). موفقیت یا عدم موفقیت بانک را بدوراز عملکرد مدیران نمی‌توان تصور نمود. بانکی می‌تواند موفق باشد که از مدیران شایسته، ابزارهای متنوع و امکانات و پتانسیل موجود خود در راستای پیروزی مجموعه بهره‌مند شود. بانک‌ها با بهره‌مندی از مدیران شناخته‌شده و منابع انسانی تحصیل کرده می‌توانند ارتباط دائمی با مشتریان و بازار داشته باشند و با ایجاد تغییرات و تحولات، جامعه را زیر ذره‌بین قرار دهند (عباسقلی پور، ۱۳۸۹). ازانجاکه سهم عمدۀ جذب و تخصیص منابع در بانک‌ها در ارتباط با جامعه صورت می‌گیرد، نقش جامعه در موفقیت مدیران بانک‌ها انکارنایدیر است.

یکی از عواملی که بهتازگی در امور اقتصادی و عملکرد بنگاه‌های اقتصادی مطرح گردیده است سرمایه اجتماعی^۱ می‌باشد. سرمایه اجتماعی شامل جنبه‌های زندگی اجتماعی مانند شبکه‌های اجتماعی ثانویه، سطح بالایی از اعتماد بین فردی و هنجارهای حمایت متقابل است که به عنوان منابع برای افراد و تسهیل اقدام جمعی عمل می‌کند (هانولد و همکاران، ۲۰۱۴). سرمایه اجتماعی به عنوان منابع در دسترسن برای افراد و گروه‌ها که از طریق عضویت در شبکه اجتماعی قابل بسیج و تخصیص می‌باشد، تعریف شده است (ابراهیمی سالاری و صالح نیا، ۱۳۹۶). سرمایه اجتماعی با ایجاد اعتماد و توسعه ارتباطات اجتماعی میان افراد و سازمان‌ها، وضعیت اقتصادی در سطح خرد و کلان را بهبود می‌دهد (اوینیکس و بولن، ۲۰۰۷؛ آکواه، ۲۰۰۰؛ جها و چن، ۲۰۱۵). سرمایه اجتماعی به طور گسترده در رشته‌هایی مانند اقتصاد، جامعه‌شناسی، علوم سیاسی و انسان‌شناسی مورد بحث قرار گرفته است ولی کمتر در مدیریت و امور مالی مورد توجه واقع شده است.

مطالعات قبلی نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی بر عملکرد سازمان تأثیرگذار است (فریس و همکاران، ۲۰۱۷). نتایج این پژوهش‌ها حاکی از تأثیر سرمایه اجتماعی مدیران بر عملکرد شرکت‌ها است. سرمایه اجتماعی مدیران به عنوان شمار ارتباطات اجتماعی بین مدیران شرکت‌ها با سایر افراد در سایر گروه‌ها تعریف کرده‌اند. پژوهش‌های قبلی نشان می‌دهد که مدیران شرکت‌ها روابط غیررسمی خود با رهبران سازمان‌های دیگر را به منظور کاهش عدم اطمینان در مورد دسترسی به منابع موردنیاز خود حفظ می‌کنند (فریس و همکاران، ۲۰۱۷).

در پژوهش حاضر، نظر به اهمیت عملکرد مالی بانک‌ها و ضرورت بررسی نقش سرمایه اجتماعی مدیران در این عملکرد، تأثیر سرمایه اجتماعی مدیران بر عملکرد مالی بانک‌ها مورد بررسی

¹Social Capital

قرارگرفته است. در ادامه، پس از ارائه مبانی نظری و پیشینه پژوهش، فرضیه‌های پژوهش مطرح می‌شود؛ سپس به روش پژوهش پرداخته شده و درنهایت، با اجرای آزمون‌های آماری، یافته‌ها و نتیجه‌گیری ارائه شده است.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش

سرمایه اجتماعی، مجموعه هنجارهای موجود در سیستم‌های اجتماعی است که موجب ارتقای سطح همکاری اعضای آن جامعه و پایین آمدن سطح هزینه تبادلات و ارتباطات می‌شود. سرمایه اجتماعی در سطح فردی به عنوان ویژگی‌های اجتماعی فردی، مانند مهارت‌ها، روابط با دیگران و شهرت است که این عوامل برای ایجاد بازار و یا تعامل با دیگران بسیار مهم‌اند. سرمایه اجتماعی مجموع منابع واقعی و بالقوه‌ای است که در شبکه بین افراد نهفته است، از آن ناشی شده و از طریق آن قابل دسترسی است (جندقی و همکاران، ۱۳۹۶). در طبقه‌بندی‌های مختلف در خصوص سرمایه اجتماعی به دو معیار سرمایه اجتماعی بیشتر اشاره شده است که شامل ارتباطات اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی است (فریس و همکاران، ۲۰۱۷).

■ ارتباطات اجتماعی

منظور از ارتباطات اجتماعی^۱، هنجارها و شبکه‌هایی است که تسهیل کننده اقدام جمعی است. سرمایه اجتماعی از طریق به اشتراک‌گذاری اطلاعات، اعتماد و کانال‌های اجرای قرارداد ناکارآمدی بازارهای مالی را کاهش می‌دهد. سرمایه اجتماعی به اشتراک‌گذاری اطلاعات و کاهش عدم تقارن اطلاعاتی را از طریق شبکه‌های اجتماعی کاهش می‌دهد (کوهن و همکاران، ۲۰۱۰). سرمایه اجتماعی را می‌توان به عنوان سطوح اعتماد مقابله و گرایش نوع دوستانه در یک جامعه تعریف کرد (گیسو و همکاران، ۲۰۰۴). سرمایه اجتماعی وجود یک مجموعه خاصی از ارزش‌ها یا هنجارهای غیررسمی است که در میان اعضای یک گروه که اجزا همکاری مشترک را می‌دهد (فوکویاما، ۱۹۹۷).

سرمایه اجتماعی معاملات صادقانه را از طریق به خطر انداختن شهرت کسانی که متقلبانه رفتار می‌کنند، تسهیل می‌کند این توانایی مجازات و پاداش‌دهنده بیانگر شیوه دیگری توسط سرمایه اجتماعی است که نیاز به هزینه نظارت را کاهش می‌دهد. طرفهای رابطه اجتماعی می‌توانند در مبادلاتی که توسط قراردادهای دقیق اداره نمی‌شوند مشغول گردند چراکه سرمایه اجتماعی یک مکانیزم مکمل برای اجرای قرارداد را فراهم می‌کند. علاوه بر این، سرمایه اجتماعی راه حل جایگزین برای حل اختلاف از طریق همکاری داوطلبانه ارائه می‌دهد که بیشتر می‌تواند

¹. Social connections

به کاهش نیاز به راه حل های قانونی رسمی پرهزینه منجر شود. درنتیجه، طرف های رابطه اجتماعی درگیر در مسائل مالی و یا دیگر معاملات قیمت کمتری برای تقاضای حفاظت در مقابل نقض قرارداد می پردازند (فریس و همکاران، ۲۰۱۷).

انگلبرگ و همکاران (۲۰۱۲) برای محاسبه سرمایه اجتماعی از معیارهای ارتباطات اجتماعی استفاده کردند. آنها نشان دادند که ارتباطات اجتماعی بین بانک ها و ام گیرندگان موجب کاهش هزینه استقراض می گردد. کای و همکاران (۲۰۱۳) نیز نشان می دهد رابطه مثبتی بین ارتباطات اجتماعی شرکت ها و هزینه مبادلات تجاری وجود دارد.

■ شبکه های اجتماعی

شبکه های اجتماعی^۱ وسایل و ابزاری هستند که از طریق آنها سرمایه اجتماعی خلق، نگهداری و استفاده می شود. هزینه تحصیل اطلاعات درون یک شبکه اجتماعی پایین است زیرا اطلاعات می توانند به صورت گسترش دار خلال رفتارهای داخل شبکه ای حاصل شوند. طبق نظریه ساختاری سرمایه اجتماعی، سرمایه اجتماعی به عنوان یک دارایی درون یک شبکه اجتماعی است که توسط اعضای آن شبکه جایجا می گردد (لين، ۱۹۹۹). در ادبیات مدیریت، محققان اغلب سرمایه اجتماعی را به عنوان مجموعه ای از شبکه ها که منافع شرکت را تأمین می کند تعریف می کنند (پین و همکاران، ۲۰۱۱). آنها فرض می کنند که مجموعه ای قوی از شبکه ها به خودی خود یک منبع است. به عنوان مثال، هنگامی که این شبکه های اجتماعی قوی هستند، عامل باید هزینه بیشتری برای سوء رفتار خود متحمل شود، به عبارت دیگر، رفتار خوب ناشی از شبکه های قوی است. گرچه در نگاه اول، هنجارها و شبکه ها جدا از هم به نظر می رسد ولی این طور نیست. شبکه های قوی در دوره های طولانی مدت ممکن است به پرورش هنجارها منجر شوند؛ و مردم این هنجارها را درونی سازی می کنند تا ذاتاً احتمال عمل فرصت طلبانه کمتر گردد (پاتم، ۲۰۰۱).

کناک (۲۰۱۸) در تحقیق خود به بررسی رابطه بین شبکه های اجتماعی خارجی و عملکرد شرکت پرداخت. در این تحقیق اثر ویژگی های شبکه های اجتماعی مدیران ارشد، مانند اندازه شبکه و قدرت روابط، بر عملکرد شرکت اندازه گیری شد. داده ها از بررسی انجام شده بر روی مدیران ارشد هتل های پنج ستاره در استانبول و آنتالیا جمع آوری شد. بر اساس نتایج، رابطه بین اندازه شبکه و عملکرد شرکت وجود ندارد. همچنین همبستگی مثبت بین قدرت روابط و عملکرد شرکت وجود دارد. علاوه بر این، ارتباط با مقامات دولتی تأثیر مثبتی بر عملکرد شرکت دارد.

¹. Social networks

■ سرمایه اجتماعی مدیران و عملکرد بانک‌ها

طبق نظریه سرمایه اجتماعی، شبکه‌ها و ارتباطات اجتماعی می‌تواند به‌طور گستره‌ای بر بهبود عملکرد یک سازمان تأثیر می‌گذارد. ارتباطات اجتماعی مؤثر مدیران یا عضویت در شبکه‌های اجتماعی مرتبط، سرمایه اجتماعی مدیران است. سرمایه اجتماعی مدیران به عنوان دارایی بالقوه در شبکه اجتماعی که قابلیت دستیابی و بسیج آن از طریق عضویت در شبکه فراهم می‌شود تعریف شده است (چن و همکاران، ۲۰۱۸). مدیران ارشد سازمان می‌توانند از طریق تعدادی از روابط شخصی، اجتماعی و اقتصادی با رقبا، مشتریان، تأمین‌کنندگان، مؤسسات مالی و نهادهای دولتی و سازمان‌های اجتماعی، سرمایه اجتماعی را توسعه دهند. این سرمایه می‌تواند پس از ایجاد، برای سازمان مورد استفاده قرار گیرد (فرناندز و همکاران، ۲۰۱۳). مدیران به‌طور طبیعی پس زمینه و تجربه خود را هنگام تصمیم‌گیری‌های استراتژیک خود دخالت می‌دهند. در این زمینه اعتقاد بر این است که شبکه‌های اجتماعی، روابط اجتماعی و روابط تجاری مدیران بر تصمیمات استراتژیک و عملکرد شرکت تأثیر می‌گذارد. مدیران با استفاده از سرمایه اجتماعی خود می‌توانند منابع مورد نیاز سازمان را تحصیل کنند، اطلاعات با ارزش را به دست آورند و دانش کسب کنند و از این طریق عملکرد سازمانی که مدیریت آن را به عهده دارند بهبود بخشدند (کناک، ۲۰۱۸).

بر اساس معیار ارتباطات اجتماعی به عنوان شاخصی برای سرمایه اجتماعی، نقش سرمایه اجتماعی مدیران بر عملکرد بانک‌ها در سه مقوله ارتباطات قومی و محلی، ارتباطات ساختاری و ارتباطات شغلی و سازمانی قابل بررسی است.

ارتباطات قومی و محلی: این فرض وجود دارد که ارتباطات مدیرعامل یا هر یک از اعضای هیئت‌مدیره بر عملکرد بانک تأثیر می‌گذارد. می‌توان بدین گونه استدلال کرد که مدیرعامل یا هر یک از اعضای هیئت‌مدیره بانکی که قبلاً نماینده مجلس بوده است به دلیل داشتن ارتباطات مؤثر با نهادهای قانون‌گذاری و اجرایی و دستگاه‌های دولتی، ارتباطات مؤثر با مردم و سرمایه‌گذاران شهر، محل و یا اقوام آن‌ها توانایی و امکان انتقال منابع و مشتریان را به بانک خود دارد. این ارتباطات به دلیل جایگاه ویژه‌ای که سابقه نمایندگی مجلس داشته است از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

ارتباطات ساختاری: چنانچه مدیرعامل یا هر یک از اعضای هیئت‌مدیره بانک سابقه پست اجرایی بالا در سطح وزیر یا معاون وزیر داشته باشد می‌تواند ارتباطات گستره‌ای با ارکان تصمیم‌گیرنده، پیمانکاران و مشتریان وزارت یا دستگاه‌های مربوطه آن داشته باشند و از این طریق توانایی جذب منابع و کسب امتیازهای ویژه برای بانکی که در

حال حاضر در ارکان رهبری آن قرار دارد (مدیرعامل یا اعضای هیئت‌مدیره) را به دنبال داشته باشدند.

ارتباطات شغلی و سازمانی: در صورتی که مدیرعامل یا هر یک از اعضای هیئت‌مدیره فعلی بانک سابقاً مدیرعامل نهادهای تأثیرگذار از قبیل مدیرعامل سایر بانک‌ها، بورس اوراق بهادار، بانک مرکزی، شورای عالی بانک‌ها باشد توافقی ارتباطات اجتماعی بالاتری نسبت به سایر رقبای خوددارند. به عنوان مثال چنانچه مدیرعامل فعلی یک بانک قبلاً مدیرعامل بانک دیگری بوده باشد به دلیل داشتن روابط اجتماعی با مشتریان سابق خود این امکان را دارد که مشتریان مذکور را تشویق به همکاری با بانکی که فعلاً مدیرعامل یا عضو هیئت‌مدیره آن است نماید. استدلالی مشابه را می‌توان برای سایر موارد مشابه نیز مطرح نمود.

فریس و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهش خود با عنوان تأثیر سرمایه اجتماعی مدیران بر هزینه سرمایه، استدلال کردند که روابط اجتماعی با کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و مشکلات نمایندگی موجب کاهش هزینه سرمایه می‌گردد. آن‌ها برای محاسبه سرمایه اجتماعی از شمار ارتباطات اجتماعی استفاده کردند. بدین منظور آن‌ها تعداد ارتباطات اجتماعی بین مدیران شرکت‌ها با همتایان خود در دیگر شرکت‌ها را در نظر گرفتند. در پژوهش آن‌ها دو فرد در صورتی ارتباطات اجتماعی دارند که (الف) به صورت همزمان در یک شرکت مشغول به کار باشند، (ب) در گذشته ارتباط تحصیلی با یکدیگر داشته باشند بدین معنی که به صورت همزمان در یک‌رشته و یک دانشگاه تحصیل نموده و مدرک گرفته باشند، (ج) از طریق دیگر فعالیت‌های اجتماعی باهم در ارتباط باشند یعنی هر دو عضو یک سازمان حرفه‌ای اجتماعی، سازمان‌های غیرانتفاعی یا باشگاه باشند. نتایج پژوهش حاکی از این بود که سرمایه اجتماعی اثری معکوس بر هزینه سرمایه شرکت دارد. همچنین یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد که ارتباط میان سرمایه اجتماعی و هزینه سرمایه در بازارهای مالی کمتر توسعه یافته و شرکت‌هایی با فرصت‌های محدود سرمایه‌گذاری قوی‌تر است.

جها و کاکس (۲۰۱۵) در پژوهش خود تحت عنوان مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و سرمایه اجتماعی به بررسی وجود این پدیده با ارزیابی ارتباط بین سرمایه اجتماعی یک منطقه و مسئولیت‌های اجتماعی شرکت‌ها در آن منطقه پرداختند. نتایج پژوهش آن‌ها حاکی از این بود که سرمایه اجتماعی بالا در یک منطقه موجب افزایش مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها در آن منطقه می‌گردد.

رباتسینگا و گوتز (۲۰۰۸) فشردگی ارتباطات^۱ را به عنوان نماینده سرمایه اجتماعی مورداستفاده قرار داده‌اند. آن‌ها با استفاده از الگوهای داده‌های کسب‌وکار شهرستان (CBP) که توسط اداره آمار به دست می‌آید، به شناسایی یک مجموعه گسترده و جامع از متغیرهای نمایندگی انجمن در هر شهرستان شامل موارد زیر پرداختند: مراکز بولینگ، زمین گلف عمومی، اعضای باشگاه‌های ورزشی و تفریحی، مراکز تناسب‌اندام، انجمن‌های مدنی و اجتماعی، سازمان‌های مذهبی، سازمان‌های کارگری، انجمن‌های کسب‌وکار، سازمان‌های حرفه‌ای و سازمان‌های سیاسی. آن‌ها سرمایه اجتماعی را مشتمل از اجزای متعدد و یک استراتژی اندازه‌گیری وسیع می‌دانند. آن‌ها با استفاده از اطلاعات به دست آمده از سرمایه اجتماعی اقدام به مستند کردن نقشه سرمایه اجتماعی برای ایالت‌های مختلف آمریکا نمودند.

مهربان پور و همکاران (۱۳۹۷)، به بررسی اثر سرمایه اجتماعی بر حق‌الزحمه حسابرسی پرداخته‌اند. سرمایه اجتماعی در این مطالعه شامل شاخص‌های شناختی (دین‌داری، ارزش‌های خانوادگی، جمع‌گرایی) و ساختاری (رابطه با سایر شرکت‌ها و رابطه با دولت) است. نمونه پژوهش از ۱۱۹ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۵ تا ۱۳۸۸ تشکیل شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی نشت گرفته از دین‌داری، جمع‌گرایی و رابطه با سایر شرکت‌ها، بر حق‌الزحمه حسابرسی اثر منفی و معناداری می‌گذارد. با وجود این، برای سایر شاخص‌های سرمایه اجتماعی، یعنی ارزش‌های خانوادگی و رابطه با دولت، اثر معناداری مشاهده نشد. ایشان نتیجه می‌گیرند سرمایه اجتماعی با آفرینش اعتماد، گرایش به همکاری و شکل‌دهی اقدامات جمعی برای دستیابی به هم‌افزایی‌های اقتصادی و اجتماعی، موجب نیل به رفتارهای اقتصادی به‌سوی اهداف و منافع جمعی و اجتناب از رفتارهای فرصت‌طلبانه در کسب‌وکار می‌شود.

صفری گرایلی و ولیان (۱۳۹۷)، لازمه نظام کارآمد بازارهای سرمایه را وجود شفافیت‌ها و ارتقای سطح اعتماد اجتماعی از طریق پاسخگویی‌های به موقع و مشخص از جانب نهادها و مؤسسات نظارتی و حسابرسی می‌دانند. ایشان به طراحی مدل و ارزیابی قابلیت‌های مؤسسات حسابرسی در ارتقای اعتماد اجتماعی پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد زمانی که ابعاد قابلیت‌های درونی (ازجمله وفاداری، تعهد و اخلاق حرفه‌ای حسابرسان) و قابلیت‌های بیرونی (ازجمله رتبه موسسه، حسن شهرت و حق‌الزحمه حسابرسی) یک موسسه‌ی حسابرسی با هم تطبیق داشته باشند موسسه‌ی حسابرسی دارای قابلیت و توانمندی ارتقای سطح اعتماد اجتماعی سهامداران و تصمیم‌گیرندگان مالی می‌باشد.

^۱Intensity of Relations

عمانی و همکاران (۱۳۹۴) به بررسی نقش سرمایه اجتماعی در عملکرد مالی تعاوینی‌های تولیدی-زراعی استان خوزستان پرداختند. نتایج پژوهش حاکی از این است که بین سابقه عضویت، تعداد اعضاء، درآمد، اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و عملکرد مالی تعاوینی رابطه معنی‌داری وجود دارد.

شمسی گوشکی و نعمتی (۱۳۹۴) رابطه میان سرمایه اجتماعی و عملکرد سازمان را موردبررسی قراردادند. جامعه آماری پژوهش آن‌ها تمامی کارکنان فروشگاه‌های شهر کرمان بوده است. نتایج پژوهش آن‌ها نشان‌دهنده وجود رابطه مثبت و معنی‌دار بر میان سرمایه اجتماعی و سرمایه انسانی است. همچنین سرمایه اجتماعی نیز تأثیر مثبت و معنی‌دار بر عملکرد سازمانی دارد. از میان عوامل موجود در سرمایه اجتماعی، همبستگی میان افراد، روابط اشخاص با موسسه‌های کسب‌وکار و روابط غیررسمی با مدیران، بیشترین تأثیر و سایر عوامل تأثیر کمتری بر سرمایه انسانی و عملکرد سازمانی دارند. علاوه سرمایه انسانی نیز تأثیر معنی‌دار و مثبتی بر عملکرد سازمانی دارد.

۳- فرضیه‌های پژوهش

با توجه به مبانی نظری پژوهش، مدیران ارشد سازمان می‌توانند از طریق روابط شخصی، اجتماعی و اقتصادی با رقبا، مشتریان، تأمین‌کنندگان، مؤسسات مالی و نهادهای دولتی و سازمان‌های اجتماعی، سرمایه اجتماعی را توسعه دهند و از این سرمایه، برای بهبود عملکرد سازمان خود بهره گیرند (فرناندز، ۲۰۱۳). لذا این فرض وجود دارد که سرمایه اجتماعی مدیران بر عملکرد سازمان تأثیر مثبت می‌گذارد؛ بنابراین فرضیه‌های پژوهش به شرح زیر تدوین شده است:

فرضیه اول: سرمایه اجتماعی مدیران بر نرخ بازده متوسط دارایی‌های بانک تأثیر مثبت دارد.

فرضیه دوم: سرمایه اجتماعی مدیران بر بازده حقوق صاحبان سهام بانک تأثیر مثبت دارد.

فرضیه سوم: سرمایه اجتماعی مدیران بر نسبت سود خالص به سپرده‌های بانک تأثیر مثبت دارد.

فرضیه چهارم: سرمایه اجتماعی مدیران بر نسبت سایر درآمدهای عملیاتی به کل دارایی‌های بانک تأثیر مثبت دارد.

فرضیه پنجم: سرمایه اجتماعی مدیران بر سود خالص عملیاتی بانک تأثیر مثبت دارد.

۴- روش پژوهش

پژوهش حاضر از شاخه پژوهش‌های کاربردی است و از آنجایی که داده‌ها بر اساس اطلاعات واقعی گذشته جمع‌آوری شده‌اند از نوع پس رویدادی است. همچنین این پژوهش از لحاظ ماهیت

توصیفی-همبستگی است. برای انجام مطالعات مقدماتی مربوط به پیشینه پژوهش و تدوین چارچوب نظری پژوهش، از روش کتابخانه‌ای استفاده می‌شود. ازار گرداوری اطلاعات در پژوهش حاضر از نوع اسناد کاوی بوده و اطلاعات مربوط به بانک‌های بورسی با استفاده از بانک اطلاعاتی سازمان بورس اوراق بهادار تهران و نرمافزار رهآورد نوین و در مورد بانک‌های غیر بورسی صورت‌های مالی و یادداشت‌های پیوست گزارش‌های مالی گردآوری شده است. همچنین از پژوهش‌های میدانی برای گردآوری داده‌های موردنیاز مربوط به محاسبه سرمایه اجتماعی استفاده شده است. جهت طبقه‌بندی و پردازش اولیه اطلاعات از نرمافزار اکسل و برای تجزیه و تحلیل نهایی داده‌ها از نرمافزار ایویو استفاده شده است.

جامعه آماری پژوهش بانک‌های دولتی و خصوصی کشور به تعداد ۳۰ بانک شامل بانک‌های ملی، سپه، توسعه صادرات ایران، صنعت و معدن، کشاورزی، مسکن، پست بانک، توسعه تعاون، اقتصاد نوین، پارسیان، پاسارگاد، کارآفرین، سامان، سینا، سرمایه، شهر، دی، صادرات، ملت، تجارت، رفاه، حکمت ایرانیان، گردشگری، ایران زمین، قوماين، انصار، خاورمیانه، آينده، قرض الحسنه رسالت و قرض الحسنه مهر ایران، در بازه زمانی ۱۰ ساله از ابتدای سال ۱۳۸۷ تا پایان سال ۱۳۹۶ است. با توجه اطلاعات در دسترس طی دوره پژوهش، ۲۶۵ سال جهت بررسی فرضیه‌های پژوهش برای سنجش فرضیات پژوهش استخراج گردید. جهت بررسی فرضیه‌های پژوهش از مدل رگرسیونی پژوهش زیر استفاده شده است و با توجه پژوهش‌های قبلی، متغیرهای کنترل مناسب با عملکرد بانک استفاده شده است.

Financial performance_{i,t}

$$\begin{aligned} &= B_0 + \beta_1 MSC_{i,t} + \beta_2 EXP_{i,t} + \beta_3 INC_{i,t} + \beta_4 Ownership \\ &+ \beta_5 Boardcomp + \beta_6 SIZE + \beta_7 Age + \epsilon \end{aligned}$$

متغیر وابسته: عملکرد مالی

در پژوهش حاضر از میان معیارهای عملکرد مالی، متغیرهای متوسط بازده دارایی‌ها (ROAA)، بازده حقوق صاحبان سرمایه (ROE)، نسبت سود خالص به سپرده‌ها (NPD)، خالص سود عملیاتی (NOP) و نسبت سایر درآمدهای عملیاتی به کل دارایی‌های بانک (OA) در مدل رگرسیونی قرار می‌گیرد.

(ROAA): نرخ بازده متوسط دارایی‌ها. به عنوان معیاری از سودآوری و از طریق تقسیم سود قبل از مالیات بر میانگین کل دارایی‌ها به دست می‌آید.

(ROE): نرخ بازده حقوق صاحبان سهام. میزان کارایی بانک، در خلق سود خالص برای صاحبان سهام را، بررسی می‌کند. در واقع این نسبت بیان می‌نماید که بنگاه اقتصادی به ازای هر یک واحد

سرمایه‌گذاری صاحبان سهام، به چه میزان سود خالص برای آن‌ها کسب می‌کند. این نسبت برای بانک شامل سود عملیات بانکی تقسیم‌بر حقوق صاحبان سهام است.

(NPD): نسبت سود خالص به سپرده‌ها. این نسبت بیانگر میزان سود کسب شده هر بانک مناسب با سپرده‌های جذب شده است.

(NOP): سود خالص عملیاتی به کل دارایی‌ها

(OA): نسبت سایر درآمدهای عملیاتی به کل دارایی‌ها. این نسبت وابستگی بانک را به سایر درآمدهای آن (غیر از درآمدهای ناشی از اعطای وام) نظیر درآمدهای ناشی از ضمانت‌نامه‌ها و ... نشان می‌دهد. رشد این نسبت می‌تواند نشان‌دهنده تنوع سالم ارائه خدمات مالی مبتنی بر کارمزد یا دسترسی ناسالم به درآمدهای سوداگران برای جبران کمبودهای موجود درآمد حاصل از مابهانه‌التفاوت سود که درآمد اصلی بانک است، باشد.

متغیر مستقل: سرمایه اجتماعی مدیران (MSC)

با توجه به مطالعات قبلی در خصوص سرمایه اجتماعی مدیران، بعد ارتباطاتی سرمایه اجتماعی مدیران شامل روابط شغلی، موقعیت و ارتباط آن‌ها با مقامات سیاسی و دولتی، به عنوان عاملی تأثیرگذار بر عملکرد سازمان معروفی گردید (فریس و همکاران، ۲۰۱۷؛ کناک و همکاران، ۲۰۱۸). در پژوهش حاضر نیز ارتباطات اجتماعی، شغلی و سیاسی مدیران به عنوان سرمایه اجتماعی استفاده شده است. در پژوهش حاضر با توجه به شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور و با توجه به مبانی نظری پژوهش، اقدام به تعریف و اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی مدیران در سه قسمت و به شرح زیر گردیده است:

الف) سابقه نمایندگی مجلس. چنانچه مدیرعامل یا هر یک از اعضای هیئت‌مدیره بانک سابقاً نماینده مجلس بوده باشد عدد یک و در غیر این صورت صفر در نظر گرفته می‌شود. به تعداد مدیر‌عامل و اعضای هیئت‌مدیره بانک برای هرسال به کل اعضاء، این امتیاز اختصاص داده می‌شود. سپس امتیازها با یکدیگر جمع می‌شود تا سرمایه اجتماعی از طریق این بخش به دست آید. ملاک سابقه نمایندگی با توجه به دوره ۱۰ ساله پژوهش، عضویت در سه دوره اخیر مجلس شورای اسلامی است.

ب) سابقه وزارت یا معاونت وزیر: چنانچه مدیر‌عامل یا هر یک از اعضای هیئت‌مدیره بانک سابقاً وزیر یا معاون وزیر بوده باشد عدد یک و در غیر این صورت صفر در نظر گرفته می‌شود. به تعداد مدیر‌عامل و اعضای هیئت‌مدیره بانک به کل اعضاء این امتیاز اختصاص داده می‌شود. سپس امتیازها با یکدیگر جمع می‌شود تا سرمایه اجتماعی از طریق این بخش به دست آید. ملاک سابقه وزارت با توجه به دوره ۱۰ ساله پژوهش، وزارت در ۳ دوره اخیر دولت است.

ج) سابقه مدیرعاملی نهادهای تأثیرگذار، چنانچه مدیرعامل یا اعضای هیئت‌مدیره بانک سابق مدیرعامل یکی از نهادهای تأثیرگذار از جمله مدیرعامل سایر بانک‌ها، بورس اوراق بهادار، بانک مرکزی و شورای عالی بانک‌ها بوده باشد عدد یک و در غیر این صورت صفر در نظر گرفته می‌شود. به تعداد مدیرعامل و اعضای هیئت‌مدیره بانک برای هرسال به کل اعضا این امتیاز اختصاص داده می‌شود. سپس امتیازها با یکدیگر جمع می‌شود تا سرمایه اجتماعی از طریق این بخش به دست آید. ملاک سابقه مدیرعاملی نهادهای تأثیرگذار با توجه به دوره ۱۰ ساله پژوهش، سابقه در سه دوره اخیر دولت است.

درنهایت امتیازات جمع شده از سه بخش فوق در قالب امتیاز سرمایه اجتماعی مدیران در نظر گرفته شده است.

متغیرهای کنترل:

با توجه به پژوهش‌های قبلي در خصوص عملکرد بانک‌ها سایر متغیرهای تأثیرگذار بر عملکرد بانک به شرح زير به عنوان متغیر کنترل در نظر گرفته می‌شود:
کارایي مدیرiyت هزینه (EXP): از طریق تقسیم هزینه‌های عملیاتی بر کل دارایی‌ها به دست می‌آيد (هانس و ماتیس، ۲۰۱۷).

ساختار درآمد (INC): از طریق تقسیم درآمد بهره بر کل درآمدها به دست می‌آيد (هانس و ماتیس، ۲۰۱۷).

مالکیت (Ownership): دولتی یا خصوصی بودن بانک بر عملکرد و ریسک بانک تأثیرگذار است (محمد و گرگوري، ۲۰۱۷). در پژوهش حاضر چنانچه بانک دولتی باشد عدد یک و در غیر این صورت صفر در نظر گرفته می‌شود. دولتی یا خصوصی بودن بانک با مراجعه به سایت بانک مرکزی و بررسی پيشينه بانک‌ها مشخص گردیده است. به عنوان مثال برای سال ۹۶ بانک‌های ملي، سپه، توسعه صادرات ايران، صنعت و معدن، كشاورزی، مسکن، پست بانک و توسعه تعاون به عنوان بانک‌های دولتی عدد یک اختصاص داده شد و بانک‌های اقتصاد نوین، پارسيان، پاسارگاد، كارآفرين، سامان، سينا، سرمایه، شهر، دي، صادرات، ملت، تجارت، رفاه، حکمت ايرانيان، گرددشگري، ايران زمين، قوامين، انصار، خاورميانه و آينده به عنوان خصوصی در نظر گرفته شد و عدد صفر اختصاص داده شد. همچنین بانک‌های قرض‌الحسنه رسالت و مهر ايران نيز به عنوان بانک خصوصی در نظر گرفته شده‌اند.

ترکیب هیئت‌مدیره (Boardcomp): از جمله معیارهای حاكمیت شرکتی در خصوص بانک‌ها است که شامل تعداد اعضای غیر موظف هیئت‌مدیره و تعداد کل اعضای هیئت‌مدیره و همچنین اعمال محدودیت‌های نظارتی در خصوص حداکثر اعضاي هیئت‌مدیره است

(کاتوبی و همکاران، ۲۰۱۷). در پژوهش حاضر از نسبت تعداد اعضای مدیران غیرموظف

به کل اعضای هیئت‌مدیره به عنوان متغیر ترکیب هیئت‌مدیره استفاده شده است.

اندازه بانک (Size): لگاریتم طبیعی کل دارایی‌های بانک

سن بانک (Age): لگاریتم طبیعی سن بانک از زمان تأسیس

۵- یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

در این قسمت داده‌های مربوط آماره‌های توصیفی به شرح جدول ۱ است.

جدول ۱- آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	نماد	میانگین	بیشینه	کمینه	انحراف متوسط	ضریب کشیدگی	چولگی
سرمایه اجتماعی مدیران	MSC	۰/۴۵۸	۱/۲۸۹	۰	۰/۲۹۱	۰/۵۸۱	۰/۱۸۸
نرخ بازده متوسط دارایی‌ها	ROAA	۰/۰۳۱	۰/۲۸۶	-۰/۰۷۶	۰/۰۳۷۴	۱/۲۸۸	۰/۰۹۷۱
نرخ بازده حقوق صاحبان سهام	ROE	۰/۱۵۸	۰/۸۹۴	-۰/۰۶۰	۰/۲۰۹	۳/۲۴۶	۰/۸۰۱۹
نسبت سود خالص به سپرده‌ها	NDP	۰/۰۰۹۳	۰/۳۴۵	-۱/۸۲۹	۰/۲۳۳	-۸/۳۲۶	-۰/۷۵۱
سود خالص عملیاتی به کل دارایی‌ها	NOP	۰/۰۱۴۳	۰/۱۶۱	-۰/۰۵۵	۰/۰۱۸۹	۲/۲۳۸	-۰/۱۲۹
سایر درآمدهای عملیاتی به کل دارایی‌ها	OA	۰/۰۴۶۵	۰/۲۸۱	۰/۰۱۶	۰/۰۴۲۸	۲/۰۹۱	-۰/۱۸۴۳
کارایی مدیریت هزینه	EXP	۰/۰۵۴۶	۰/۱۸۸	۰/۰۰۷	۰/۰۳۴۸	۰/۹۷۶	۱/۱۶۲
ساختر درآمد	INC	۰/۶۷۲	۰/۹۷۴	۰/۲۲۲	۰/۱۷۴	-۰/۵۵۴	-۰/۵۲۳
مالکیت	Owner	۰/۲۹۱	۱/۰۰	۰	۰/۴۵۵	۰/۹۱۸	۰/۹۱۷
اندازه بانک	Size	۱/۸۶۹۶	۲۱/۳۸	۱۴/۷۲	۰/۹۲۳	-۰/۳۹۱	-۱/۳۰۴
سن بانک	Age	۲/۰۵۳۸	۴/۵۲۱	۱	۱/۲۲۶	۰/۰۱۳۹	۱/۱۰۳
ترکیب هیئت‌مدیره	Board	۰/۳۲۷	۰/۷۱۴	۰	۰/۰۲۸۵	۲/۱۳۰	-۰/۴۲۸

میزان عدم تقارن متحنی فراوانی را چولگی می‌نامند. اگر ضریب چولگی صفر باشد، جامعه کاملاً متقارن است و چنانچه این ضریب مثبت باشد، چولگی به راست و اگر ضریب منفی باشد چولگی به چپ دارد. مقدار ضریب چولگی برای متغیرهای پژوهش نشان می‌دهد توزیع نرمال می‌باشد.

شاخص پراکنده‌گی میزان کشیدگی یا پخی منحنی فراوانی نسبت به منحنی نرمال استاندارد را بر جستگی یا کشیدگی می‌نامند. اگر کشیدگی حدود صفر باشد، یعنی منحنی فراوانی از لحاظ کشیدگی وضع متعادل و نرمالی دارد. نتایج جدول ۱ نشان دهنده کشیدگی کم متغیرها می‌باشد و می‌توان نتیجه گرفت توزیع متغیرها تقریباً نرمال است.

آزمون مانایی متغیرهای پژوهش

قبل از تخمین الگو لازم است مانایی (پایایی) متغیرها مورد بررسی قرار بگیرد. یک متغیر، وقتی ماناست که میانگین، واریانس و ضرایب خودهمبستگی آن در طول زمان ثابت باقی بماند. در پژوهش حاضر برای تشخیص مانایی از آزمون ADF فیشر استفاده شده است.

جدول ۲-نتایج آزمون مانایی متغیرهای پژوهش

متغیر	نماد	آماره ADF	سطح معنی‌داری
		فیشر	
نرخ بازده متوسط دارایی‌ها		ROAA	۰/۰۴۷۱
نرخ بازده حقوق صاحبان سهام		ROE	۰/۰۰۰
نسبت سود خالص به سپرده‌ها		NDP	۰/۰۰۴۲
سود خالص عملیاتی به کل دارایی‌ها		NOP	۰/۰۰۲۷
سایر درآمدهای عملیاتی به کل دارایی‌ها		OA	۰/۰۰۰۰
سرمایه اجتماعی مدیران		MSC	۰/۰۰۰۰
کارایی مدیریت هزینه		EXP	۰/۰۰۵۸
ساختمان درآمد		INC	۰/۰۲۲۱
اندازه بانک		Size	۰/۰۰۱۴
سن بانک		Age	۰/۰۰۰۸
ترکیب هیئت‌مدیره		Board	۰/۰۰۰۰

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود سطح معنی‌داری آزمون ریشه واحد در همه متغیرها کمتر از ۰/۰۵ و نشان می‌دهد که از مرتبه صفر (0) I و در سطح مانا (پایا) هستند. این بدان معنی است که میانگین و واریانس متغیرها در طول زمان و کوواریانس متغیرها ثابت بوده است.

نتایج آزمون فرضیات

برای انتخاب بین روش‌های داده‌های تابلویی و داده‌های تلفیقی، از آزمون چاو (F لیمر) استفاده گردیده است. نتایج آزمون لیمر در جدول ۳ نشان می‌دهد که فرضیه صفر مبنی بر برابری اثرات فردی رد شده است. بنابراین الگوی مناسب برای برآورد مدل موردنبررسی در طبقه تابلویی (panel) قرار دارد. در مرحله بعد به انجام آزمون هاسمن بهمنظور انتخاب الگوی اثرات ثابت در

برابر الگوی اثرات تصادفی پرداخته شده است. روش تابلویی خود با استفاده از دو مدل «اثرات تصادفی» و «اثرات ثابت» می‌تواند انجام گیرد.

جدول ۳-نتایج آزمون F لیمر (همسانی عرض از مبدأهای مقاطع)

	نوع آزمون	نتیجه آزمون چاو	سطح معنی‌داری	آماره F	متغیر وابسته	مدل
داده‌های تابلویی	H0	رد می‌شود	۰/۰۰	۵/۸۴۲	ROAA	مدل اول
	H0	رد می‌شود	۰/۰۲۶۰	۱/۶۳۱	ROE	مدل دوم
	H0	رد می‌شود	۰/۰۰۰	۴/۶۹۹	NDP	مدل سوم
	H0	رد می‌شود	۰/۰۰۰	۳/۹۳۱	NOP	مدل چهارم
	H0	رد می‌شود	۰/۰۰۰	۴/۲۴۹	OA	مدل پنجم

برای تعیین این‌که از کدام مدل استفاده شود، از آزمون هاسمن استفاده شده است. آزمون هاسمن بر پایه وجود یا عدم وجود ارتباط بین خطای رگرسیون تخمین زده شده و متغیرهای مستقل مدل شکل گرفته است. اگر چنین ارتباطی وجود داشته باشد، مدل اثر ثابت و اگر این ارتباط وجود نداشته باشد مدل اثر تصادفی کاربرد خواهد داشت. نتیجه آزمون هاسمن برای فرضیات پژوهش در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴-نتایج آزمون هاسمن (اثرات ثابت یا تصادفی)

	آزمون چاو	نوع آزمون	نتیجه آزمون چاو	p-۷	آماره آزمون	متغیر وابسته	مدل	آزمون چاو
اثرات ثابت	H0	رد می‌شود	H0	۰/۰۰۰۴	۲۰/۶۴۶	ROAA	مدل اول	H0: روش
	H0	رد می‌شود	H0	۰/۰۳۸۱	۱۷/۶۳۵	ROE	مدل دوم	اثرات تصادفی
	H0	رد نمی‌شود	H0	۰/۲۱۲۶	۹/۵۹۶	NDP	مدل سوم	
	H0	رد می‌شود	H0	۰/۰۰۰۰	۲۸/۶۲۴	NOP	مدل چهارم	H1: روش
	H0	رد نمی‌شود	H0	۰/۱۲۳۵	۱۱/۳۶۳	OA	مدل پنجم	اثرات ثابت

نتایج جدول ۴ شده حاکی از رد فرضیه صفر و مناسب بودن الگوی اثرات ثابت در مدل‌های اول، دوم و چهارم است. همچنین طبق نتایج بدست‌آمده، الگوی مناسب برای مدل‌های سوم و پنجم اثرات تصادفی است. نتایج آزمون فرضیات پژوهش به شرح زیر گردیده است.

نتایج آزمون فرضیه اول پژوهش

با توجه نتایج جدول ۵؛ آماره F، فیشر و سطح معنی‌داری، در سطح ۵٪ نشان دهنده معنی‌دار بودن مدل در حالت کلی است. همچنین آماره دوربین واتسون نیز نشان‌دهنده عدم همبستگی بین اجزا اخلاق در مدل‌ها است. مقدار شاخص عامل تورم واریانس (VIF) زمانی که کمتر از ۵ باشد، شواهدی از عدم وجود هم خطی چندگانه بین متغیرهای مستقل است.

جدول ۵- نتایج آزمون مدل اول پژوهش در سطح داده‌های تابلویی-الگوی اثرات ثابت-ROAA

VIF	سطح معنی‌داری	t مقدار آماره	خطای استاندارد	ضرایب مدل	آماره‌ها	متغیر
-	۰/۰۰۰	۶/۰۵۴۱	۰/۰۳۰۷۹	۰/۳۵۷۴		عرض از مبدأ
۱/۰۴۳۶	۰/۰۰۰	۳/۹۴۲۲	۰/۰۰۵۵۶	۰/۰۴۰۱		سرمایه اجتماعی (MSC)
۱/۰۲۶۱	۰/۱۷۶۲	۱/۳۵۶۳	۰/۰۴۶۲۸	۰/۰۷۴۶۸		کارایی مدیریت هزینه (EXP)
۱/۱۳۱۸	۰/۱۶۴۶	۳/۳۹۴۰	۰/۰۰۹۴۵	۰/۰۳۵۷۱		ساختار درآمد (INC)
۱/۰۲۶۱	۰/۱۰۴۰	-۱/۶۳۲۱	۰/۰۰۴۳۱	-۰/۰۳۳۰		مالکیت (Owner)
۲/۰۸۸۸	۰/۰۰۰	-۸/۶۲۹۱	۰/۰۰۱۷۳	-۰/۰۱۶۲		اندازه بانک (Size)
۲/۱۱۴۱	۰/۰۷۲۱	۱/۷۸۲۹	۰/۰۰۲۲۰	۰/۰۰۹۱۸		سن بانک (Age)
۱/۰۵۰۶	۰/۷۴۸۱	-۰/۳۲۲۶	۰/۰۰۱۲۴	-۰/۰۰۱۶۲		ترکیب هیئت‌مدیره (Board)
دوربین واتسون		سطح معنی‌داری	F آماره	ضریب تعیین تعديل شده	ضریب تعیین	
۱/۸۴۹	۰/۰۰۰	۲۳/۲۵۱۴		۰/۰۲۱۴	۰/۶۵۲۱	

نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل مدل پژوهش با هم مشکل هم خطی شدید ندارند. همچنین از آنجایی که متغیرهای مستقل مدل‌های پژوهش یکسان است بنابراین از ارائه شاخص VIF در سایر جداول خودداری می‌شود. ضریب تعیین تعديل شده مدل ۰/۶۲ است که نشان دهنده تغییرات متغیر نرخ بازده متوسط دارایی‌ها ناشی از تغییرات متغیرهای مستقل و کنترلی موجود در مدل است. با توجه به آماره t و سطح معنی‌داری طبق جدول، سرمایه اجتماعی بر نرخ بازده دارایی‌ها تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد. درنتیجه فرضیه اول پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأیید می‌شود.

نتایج آزمون فرضیه دوم پژوهش

با توجه نتایج جدول ۶؛ آماره F فیشر و سطح معنی‌داری، نشان دهنده معنی‌دار بودن مدل در حالت کلی است. آماره دوربین واتسون نشان دهنده عدم همبستگی بین اجزا اخلال در مدل است. ضریب تعیین تعديل شده مدل ۰/۱۰ است. با توجه به آماره t (۱/۳۸۹) و سطح معنی‌داری (۰/۱۶۶)، سرمایه اجتماعی بر نرخ بازده حقوق صاحبان سهام تأثیر معنی‌داری ندارد. درنتیجه فرضیه دوم پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد شده است.

جدول ۶. نتایج آزمون مدل دوم پژوهش در سطح داده‌های تابلویی-الگوی اثرات ثابت-*ROE*

متغیر	آماره‌ها	ضرایب مدل	خطای استاندارد	مقدار آماره t	سطح معنی‌داری
عرض از مبدأ		۰/۰۹۶۴	۰/۱۶۷۷	۱/۶۱۲۹	۰/۱۰۸۱
سرمایه اجتماعی (MSC)	۰/۱۹۵۸۱	۰/۰۴۰۹	۰/۳۸۹۲	۱/۳۸۹۲	۰/۱۶۶۰
کارایی مدیریت هزینه (EXP)	۱/۲۸۷۲	۰/۰۷۶۱۹	۰/۰۰۳۴	۳/۰۱۶	۰/۰۰۳۴
(INC)	۰/۵۳۶۵	۰/۰۳۵۴۵	-۰/۲۴۵۸	-۰/۰۱۷۹	۰/۰۱۷۹
(Owner)	-۰/۰۴۲۱	۰/۰۲۸۳	-۰/۸۶۹۲	-۰/۳۸۲۱	۰/۳۸۲۱
(Size)	-۰/۰۳۱۹	۰/۰۳۹۲۱	۰/۱۳۷۳۹	۱/۱۷۰۷	۰/۱۷۰۷
(Age)	۰/۰۲۲۸	۰/۰۸۲۳۴	۰/۲۹۰۳	۰/۷۷۱۸	۰/۴۹۸۹
(Board)	-۰/۰۲۱۷	۰/۰۳۲۰۳	-۰/۶۷۷۳	دوربین واتسون	سطح معنی‌داری
ضریب تعیین	۰/۱۰۸۳	۰/۷۶۱۲۱	۰/۰۰۷۰۴۹	۰/۰۹۴	آماره F
ضریب تعیین	۰/۲۲۸۱				

نتایج آزمون فرضیه سوم پژوهش

با توجه نتایج جدول ۷، آماره F فیشر و سطح معنی‌داری، نشان دهنده معنی‌دار بودن مدل در حالت کلی است. ضریب تعیین تعديل شده مدل ۰/۱۰۸۵۵ است. با توجه به آماره t (۰/۷۲۵۹) و سطح معنی‌داری (۰/۰۸۵۵)، سرمایه اجتماعی بر نسبت سود خالص به سپرده‌ها تأثیر معنی‌داری ندارد. درنتیجه فرضیه سوم پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد شده است.

جدول ۷. نتایج آزمون مدل سوم پژوهش در سطح داده‌های تابلویی-الگوی اثرات تصادفی-*NDP*

متغیر	آماره‌ها	ضرایب مدل	خطای استاندارد	مقدار آماره t	سطح معنی‌داری
عرض از مبدأ		۰/۰۹۴۲۱	۰/۰۳۲۹	۲/۳۵۷	۰/۰۰۰
سرمایه اجتماعی (MSC)	۰/۰۱۲۳۶	۰/۰۰۰۶۵	۱/۷۲۵۹	۰/۰۸۵۵	۰/۰۰۰
کارایی مدیریت هزینه (EXP)	۰/۴۲۸۴	۰/۰۴۶۷	۰/۰۴۰۴	۳/۵۸۶	۰/۳۳۲۰
(INC)	۰/۰۴۳۱۲	۰/۰۱۰۴	۰/۹۷۱۷	-۰/۹۷۱۷	۰/۰۰۴۲
(Owner)	-۰/۰۲۳۵۱	۰/۰۰۴۸	-۰/۹۹۹۲	-۰/۹۹۹۲	۰/۰۰۰
(Size)	-۰/۰۰۸۲۱	۰/۰۰۱۷	-۰/۸۵۶	-۰/۰۰۴۲	۰/۱۹۳۶
(Age)	۰/۰۰۳۶۴	۰/۰۱۲۳	-۰/۲۸۴۱	-۰/۲۸۱۲	۰/۳۸۱۲
(Board)	۰/۰۰۲۱۴	۰/۰۰۳۴	۰/۸۸۹	۰/۰۰۰	دوربین واتسون
ضریب تعیین	۰/۲۵۵	۰/۲۱۳	۸/۲۱۳	۰/۰۰۰	سطح معنی‌داری
ضریب تعیین					

نتایج آزمون فرضیه چهارم پژوهش

جدول ۸. نتایج آزمون مدل چهارم پژوهش در سطح داده‌های تابلویی-الگوی اثرات ثابت-*NOP*

متغیر	آماره‌ها	ضریب تعیین تعدل شده	آماره F	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	آماره F	ضریب تعیین	آماره t	سطح معنی‌داری	خطای استاندارد	مقدار آماره t	ضرایب مدل	سطح معنی‌داری
عرض از مبدأ									۰/۰۰۰۰	۴/۱۵۲	۰/۰۲۲۱	۰/۴۰۶۵	
سرمایه اجتماعی (MSC)									۰/۰۰۰۰	۴/۳۲۵۱	۰/۰۱۱۶	۰/۱۲۹۲	
کارایی مدیریت هزینه (EXP)									۰/۰۷۹۶۲	۰/۲۵۳۶	۰/۰۱۰۱۵	۰/۰۱۸۲	
ساختار درآمد (INC)									۰/۰۰۸۱۷	-۱/۷۴۸۵	۰/۰۴۹۷	-۰/۰۶۳۲	
مالکیت (Owner)									۰/۰۷۱۲۶	-۰/۰۳۵۳۶	۰/۰۰۴۸۲	-۰/۰۲۸۴	
اندازه بانک (Size)									۰/۰۰۰۳	-۳/۶۶۳	۰/۰۰۰۷۲	-۰/۰۲۵۳	
سن بانک (Age)									۰/۱۱۱۷	۱/۵۹۶۷	۰/۰۱۳۴	۰/۰۲۱۸	
ترکیب هیئت‌مدیره (Board)									۰/۰۰۳۸۸	-۲/۰۷۸۶	۰/۰۰۰۴۱	-۰/۰۰۰۶۸	
ضریب تعیین									۰/۱۹۵۵	۰/۰۰۰	۶/۲۴۸	۰/۳۱۲۴	۰/۴۵۱۲

با توجه نتایج جدول ۸، آماره F فیشر و سطح معنی‌داری، نشان دهنده معنی‌دار بودن مدل در حالت کلی است. آماره دوربین واتسون نشان دهنده عدم همبستگی بین اجزا اخلاق در مدل است. ضریب تعیین تعدیل شده مدل ۰/۰۳۱ است. با توجه به آماره t (۴/۳۲۵) و سطح معنی‌داری (۰/۰۰۰)، سرمایه اجتماعی بر نسبت سایر درآمدهای عملیاتی به کل دارایی‌ها تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد. درنتیجه فرضیه چهارم پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأیید می‌شود.

نتایج آزمون فرضیه پنجم پژوهش

جدول ۹. نتایج آزمون مدل پنجم پژوهش در سطح داده‌های تابلویی-الگوی اثرات تصادفی-*OA*

متغیر	آماره‌ها	ضریب تعیین تعدل شده	آماره F	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	آماره F	ضریب تعیین	آماره t	سطح معنی‌داری	خطای استاندارد	مقدار آماره t	ضرایب مدل	سطح معنی‌داری
عرض از مبدأ									۰/۰۰۰	۳/۸۳۲۸	۰/۰۳۲۸	۰/۱۲۶۰	
سرمایه اجتماعی (MSC)									۰/۰۰۰	۳/۹۵۴۷	۰/۰۰۶۳	۰/۰۲۵۱	
کارایی مدیریت هزینه (EXP)									۰/۰۰۰	۱۴/۵۵۳	۰/۰۴۰۲۶	۰/۵۸۶۷	
ساختار درآمد (INC)									۰/۰۰۰	-۱۷/۸۱۳	۰/۰۱۲۴۱	-۰/۱۲۱۶	
مالکیت (Owner)									۰/۲۶۰۳	۰/۱۲۸۶	۰/۰۰۶۱۷	۰/۰۰۹۱	
اندازه بانک (Size)									۰/۱۹۸۷	-۱/۲۸۹۱	۰/۰۰۱۸۲	-۰/۰۰۱۷۸	
سن بانک (Age)									۰/۰۵۹۵۰	-۰/۰۵۳۲۴	۰/۰۰۱۳	-۰/۰۰۳۷	
ترکیب هیئت‌مدیره (Board)									۰/۰۰۷۴۷	۱/۷۹۰۴	۰/۰۰۱۱	۰/۰۰۱۷۴	
ضریب تعیین									۱/۶۱۵۲	۰/۰۰۰	۸۸/۴۲۱	۰/۶۹۴۳	۰/۷۲۱۲

با توجه نتایج جدول ۹؛ آماره F فیشر و سطح معنی‌داری، نشان دهنده معنی‌دار بودن مدل در حالت کلی است. آماره دوربین واتسون نشان دهنده عدم همبستگی بین اجزا اخلال در مدل است. ضریب تعیین تعديل شده 0.69 است. با توجه به آماره $t(3/9547)$ و سطح معنی‌داری (0.00)، سرمایه اجتماعی بر سود خالص عملیاتی تأثیر مثبت و معنی‌داری دارد. درنتیجه فرضیه پنجم پژوهش در سطح اطمینان 95 درصد تأیید می‌شود.

۶- نتیجه‌گیری و بحث

سرمایه اجتماعی برخلاف سایر سرمایه‌ها به صورت فیزیکی وجود ندارد بلکه حاصل تعاملات و هنجارهای گروهی و اجتماعی است که افزایش آن منجر به پایین آمدن هزینه‌های عملیاتی و بهبود عملکرد سازمان‌ها می‌شود (طالبی و توئی، ۱۳۹۷). کسب این نوع از سرمایه بهوسیله مدیران، سالیان متمادی به طول می‌انجامد و یافتن مدیران ارشدی که دارای سرمایه اجتماعی بالایی باشند دشوار است؛ بنابراین حفظ و گسترش سرمایه اجتماعی و افرادی که دارای سرمایه اجتماعی بالا می‌باشند برای یک سازمان بسیار ضروری و مهم است (فریس و همکاران، ۲۰۱۷). در مطالعه حاضر اقدام به تعریف و تبیین سرمایه اجتماعی مدیران بانک‌ها به صورت کمی شده است که این مهم می‌تواند نقطه شروعی بر تعریف و به کارگیری متغیر مهم سرمایه اجتماعی در سازمان‌ها و بررسی تأثیرات آن بر جنبه‌های مختلف عملکرد و ریسک بانک‌ها و شرکت‌ها باشد. در این پژوهش به بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی مدیران بر تعدادی از معیارهای ارزیابی عملکرد مالی بانک‌ها پرداخته شد. نتایج حاصل از بررسی‌های آماری نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی مدیران تأثیر مثبت و معنی‌داری بر شاخص‌های عملکرد مالی بانک شامل نرخ بازده دارایی‌ها، نسبت سود خالص به سپرده‌های بانک، نسبت سایر درآمدهای عملیاتی به کل دارایی‌های بانک و سود خالص عملیاتی دارد. تأثیر مثبت سرمایه اجتماعی مدیران بر عملکرد سازمان می‌تواند از آن جهت باشد که مدیران با استفاده از سرمایه اجتماعی و روابط خود می‌توانند به جذب منابع، کسب دانش و اطلاعات با ارزش اقدام کنند و از این طریق عملکرد سازمان را بهبود بخشنند (کناک، ۲۰۱۸).

همچنین طبق نتایج بررسی فرضیه دوم پژوهش نشان می‌دهد سرمایه اجتماعی تأثیری معنی‌داری بر نرخ بازده حقوق صاحبان سهام ندارد. با نگاهی به ترازنامه بانک‌ها می‌توان دلیل این نتیجه را مشخص نمود. رقم حقوق صاحبان سهام در ترازنامه اکثر بانک‌ها رقم ناچیزی است. این رقم در مقایسه با دارایی‌های بانک اکثراً زیر 5 درصد، نزدیک به صفر و گاهما منفی است. نتایج یافته‌های مربوط به این پژوهش در مورد فرضیه‌های اول و چهارم و پنجم با نتایج مطالعات چن و همکاران (۲۰۱۸)، کناک (۲۰۱۷)، فریس و همکاران (۲۰۱۲)، انگلبرگ و همکاران (۲۰۱۲) مطابقت دارند.

لین (۱۹۹۹)، کای و همکاران (۲۰۱۳) و جها (۲۰۱۲) همخوانی دارد. ولی نتایج فرضیه دوم و سوم برخلاف تحقیقات فوق بوده است. نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد سرمایه اجتماعی تنها با بعضی از معیارهای عملکرد مالی تأثیر مثبت دارد. اهمیت پژوهش حاضر در ارائه دیدگاهی کمی به سرمایه اجتماعی و محاسبه تأثیر آن بر عملکرد شرکت است. همچنین در پژوهش حاضر نحوه محاسبه جدیدی از سرمایه اجتماعی مدیران از طریق جمع آوری ارتباطات شغلی و اجتماعی و سیاسی آن‌ها و تبدیل آن به متغیری کمی ارائه گردید.

با توجه به نتایج پژوهش و تأثیر مثبت سرمایه اجتماعی بر معیارهای عملکرد مالی شامل نرخ بازده دارایی‌ها، نسبت سایر درآمدهای عملیاتی و سود خالص عملیاتی به سرمایه‌گذاران و استفاده‌کنندگان از اطلاعات صورت‌های مالی بانک‌ها پیشنهاد می‌گردد که در بررسی وضعیت و عملکرد بانک به سرمایه اجتماعی مدیران و اعضای هیئت‌مدیره بانک‌ها توجه نمایند چراکه این متغیر بر عملکرد بانک تأثیرگذار بوده و تاکنون کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

مشکلات مربوط به جمع آوری اطلاعات سرمایه اجتماعی در این پژوهش با توجه به تعداد بانک‌ها و همچنین بازه زمانی نسبتاً طولانی پژوهش و دسترسی به اطلاعات مربوط به اعضای هیئت‌مدیره فعلی و سابق بانک‌ها و کسب اطلاع از سوابق شغلی و سیاسی آن‌ها از محدودیت‌های پژوهش بوده است. با توجه به اهمیت سرمایه اجتماعی و نقش آن در عملکرد سازمان‌ها به پژوهشگران پیشنهاد می‌شود تأثیر این متغیر را بر سایر متغیرهای مالی و غیر مالی سازمان‌ها مورد بررسی قرار دهند. همچنین پیشنهاد می‌گردد تأثیر سرمایه اجتماعی بر معیارهای ریسک شرکت‌ها نیز در پژوهش‌های آتی مورد بررسی قرار گیرد.

منابع

- ابراهیمی سالاری، تقی؛ صالح نیا، نفیسه. (۱۳۹۶). محاسبه ارزش پولی سرمایه اجتماعی در شهر تهران. *فصلنامه مدیریت سرمایه اجتماعی*, دوره ۴، شماره ۳، صص ۳۵۳ - ۳۷۳.
- امیری، حسین. (۱۳۹۷). ارزیابی کارایی بانک‌های منتخب در ایران و ارتباط آن با متغیرهای درون بانکی و کلان اقتصادی، *فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات اقتصادی کاربردی ایران*, دوره ۷، شماره ۲۶، صص ۸۹-۱۱۴.
- جندقی، غلامرضا؛ قریشی، سید مهدی؛ احمدی شعار، سید مجید. (۱۳۹۶). بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی و رابطه آن با بازاریابی اخلاقی. *فصلنامه مدیریت سرمایه اجتماعی*, دوره ۴، شماره ۳، صص ۳۳۲-۳۰۹.
- شمسی گوشگی، سجاد و نعمتی، روح الله. (۱۳۹۴). رابطه سرمایه اجتماعی با عملکرد سازمانی. *فصلنامه مدیریت سرمایه اجتماعی*, دوره ۲، شماره ۲، صص ۲۹۰-۲۶۷.

صفری گرابی، مهدی و ولیان، حسن. (۱۳۹۷). طراحی مدل و ارزیابی قابلیت‌های مؤسسه‌سازی در ارتقای اعتماد اجتماعی. دو فصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری، سال سوم، شماره ششم، صص ۶۵-۴۰.

طالبی، ندا؛ توئی، نقی. (۱۳۹۷). بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی با عملکرد سازمان، فصلنامه مطالعات علوم اجتماعی، دوره ۴، شماره ۲، صص ۷۰-۱۲۳.

عباسقلی پور، محسن. (۱۳۸۹). عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد بانک‌ها. بانک و اقتصاد، صص ۱۰۶-۳۵.

عمانی، احمد رضا؛ چیدزی، محمد؛ علیزاده، مریم. (۱۳۹۴). ارزیابی نقش سرمایه اجتماعی در عملکرد مالی تعاونی‌های تولیدی زراعی استان خوزستان، فصلنامه مدیریت سرمایه اجتماعی، دوره ۲، شماره ۲، صص ۱۷۶-۱۵۵.

مهربان پور، محمدرضا؛ جندقی قمی، محمد؛ رجب بیکی، محمدعلی (۱۳۹۷). سرمایه اجتماعی و حق الزحمه حسابرسی. فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۲۵(۲)، ۲۶۹-۲۸۸.

Acquaah, M. (2007). Managerial social capital, strategic orientation, and organizational performance in an emerging economy. *Strategic Management Journal*, 28, 1235-1255.

Cai, J., Ralph W. and Ke Yang. (2013). The Price of Street Friends: Social Networks, Informed Trading, and Shareholder Costs 3: 801-837.

Chen, M. (2018). Top managers' managerial ties, supply chain integration, and firm performance in China: A social capital perspective, *Industrial Marketing Management*.<https://doi.org/10.1016/j.indmarman.2018.04.013>.

Cohen, L., Frazzini, A. and Malloy C. (2010). Sell-Side School Ties, *Journal of Finance*, 66: 1409-1437.

Engelberg, J. Gao, P. and Parsons, C. (2012). Friends with Money, *Journal of Financial Economics*, 103(1): 169-188.

Fernandez, V., Verdu, A. J. and Benitez, J. (2013). Managerial Social Networks and Strategic Flexibility: The Role of Strategic Orientation, *Personnel Review*, 42(2): 134-153.

Ferris S., Javakhadze D, and Rajkovic, T. (2017). The International Effect of Managerial Social Capital on the Cost of Equity, *Journal of Banking and Finance*, 74(4):69-84.

- Hannes K, and Matthias P. (2017). Financial penalties and bank performance, *Journal of Banking and Financ*, 57-73.
- Jha, A. 2013. Financial Reports and Social Capital. Texas A&M International University, Available atSSRN: <http://ssrn.com/abstract=1893011>.
- Jha, A. and Cox, J. (2015). Corporate Social Responsibility and Social Capital, *Journal of Banking& Finance*, doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jbankfin.2015.08.003>.
- Jha, A., & Chen, Y. (2015). Audit fees and social capital. *The Accounting Review*, 90(2), 611-639.
- Konak S. (2018). Managerial Social Networks Affect on Firm Performance: A Research in Five Star Hotels, *International Journal of Business and Applied Social Science*, 4: 40-47.
- Kutubi S., Kamran Ahmed, and Hayat Khan. (2017). Bank performance and risk-taking -Does directors' busyness matter? *Pacific-Basin Finance Journal*, <http://dx.doi.org/10.1016/j.pacfin.2017.02.002>.
- Lin, N. (1999). Building A Network Theory Of Social Capital, *Connections*, 22(1):28-51.
- Mohamed S., and Gregory A. J. (2017). The effects of ownership changeon bank performance and risk exposure: Evidence from Indonesia, *Journal of Banking and Finance*, 483-497.
- Onyx, J., & Bullen, P. (2000). Measuring social capital in five communities. *Journal of AppliedBehavioral Science*, 36(1), 23-42.
- Payne, G.T. Moore, C.B. Griffis, S.E. and Autry, C.W. (2011). Multilevel Challenges and Opportunities inSocial Capital Research. *Journal of management* 37: 491-520.
- Putnam, R.D. (2001). Social Capital: Measurement and Consequences. *Isuma:Canadian Journal of PolicyResearch* 2: 41-51.
- Rupasingha, A. and Goetz, S.J. (2008). US County-Level Social Capital Data, 1990-2005. The NortheastRegional Center for Rural Development, Penn State University, University Park, PA